

Læringsmål

Når du har arbeidet med dette kapitlet, skal du kunne

- bruke ulike strategier når du leser saktekster
- velge passende strategi når du skal lese tekster med ulike formål
- vurdere egen bruk av strategier

12 | **Kapittel 1** Lese for å lære**P****LESEMÅTER**

Vi skiller mellom tre lesemåter:

Letelese er å la øynene lete i teksten etter noe helt spesielt. Formålet med å letelese er å finne en bestemt informasjon.

Nærlese er å lese alle ordene i teksten grundig og nøyaktig. Formålet med å nærlese kan være å lære noe, få med seg detaljer og forstå sammenhenger.

Skumlese er å la øynene sveipe over teksten og lese overskrifter, se på bilder og lese litt her og der. Formålet med å skumlese er å få oversikt over teksten.

Tre måter å lese på

Det kan være flere grunner til at du skal lese en tekst. Av og til er du ute etter én bestemt informasjon, for eksempel hvilket land som har vunnet flest gull i Fotball-VM. Da søker du med blikket over teksten og leter etter akkurat denne informasjonen. Vi kaller det å *letelese*. Andre ganger skal du kanskje lære mye om et emne, for eksempel hvis du skal forberede deg til en prøve i samfunnsfag. For å forstå sammenhenger og få med deg detaljer må du gå grundigere til verks. Du må *nærlese* teksten. Når vi leser en avis, et blad eller en nettside, er det sjelden vi leser alt like nøye. I første omgang nøyer vi oss med å lese raskt litt her og der for å få oversikt og for å finne ut om det er noe vi ønsker å lese grundigere. Da *skumleser* vi. Målet med å lese teksten vil dermed bestemme hvilken måte du leser teksten på.

OPPGAVER

- 1 Leteles i teksten «India – Juvelen i kronen» på side 15 og finn ut:
 - a Når ble India britisk koloni?
 - b Hvor mange språk snakket befolkningen i India?
 - c Hvilke varer ble eksportert fra India?
 - d Hvor mange fyrstestater var det i India?
- 2
 - a Hvilken lesemåte ville du valgt for å finne ut hvor mange mennesker som bodde i India i 1881?
 - b Hvilken lesemåte ville du valgt hvis du skulle finne ut hva «juvelen i kronen» betyr?
 - c Hvilke lesemåter ville du valgt dersom du skulle ha en prøve om India som britisk koloni? Diskuter.
- 3
 - a Hvilke lesemåter bruker du når du leser en avis?
 - b Bruker du andre lesemåter dersom du leser en avis på nett enn om du leser papirutgaven? Diskuter med en medelev.
- 4 Studer grafen i teksten. Les teksten som hører til grafen.
 - a Hvorfor er det satt inn en graf i teksten om India?
 - b Hva betyr tallene langs y-aksen?
 - c Hva betyr tallene langs x-aksen?
 - d Hva gir grafen informasjon om?
- 5 Studer kartet. Les teksten som hører til kartet.
 - a Hvorfor er det satt inn et kart i teksten om India?
 - b Hva betyr de oransje merkene på kartet?
 - c Hvilken sammenheng er det mellom de oransje merkene på kartet og teksten som hører til kartet?

P

BIO-BLIKK

Å ta et BIO-blikk vil si å lese

- B** – bilder og bildetekster
- I** – innledningen
- O** – overskrifter og mellomoverskrifter

Lese faser

Å lese er en prosess, og denne prosessen kan vi dele inn i tre faser: før du leser, mens du leser, og etter at du har lest.

Før du leser

Før at du skal forberede hodet og tankene på det som står i teksten, er det nyttig å tenke igjennom hvorfor du skal lese den. Du må altså vite formålet med lesingen.

Skaff deg oversikt over teksten før du begynner å nærlese den. Da får du et inntrykk av hva teksten handler om, og du kan spørre deg selv om hva du kan om temaet fra før. Da henter du fram kunnskapen du allerede har om et tema, og det gjør deg bedre i stand til å oppfatte og forstå det du leser.

P

FØR DU LESER

- 1 Ta et BIO-blikk på teksten.
- 2 Snakk med en annen eller tenkeskriv i tre minutter om dette:
 - Hva handler teksten om? Hva kan jeg om dette temaet?
 - Hva er formålet med teksten, hva ønsker den å oppnå?
 - Hva slags type tekst (sjanger) er det?

BIO-blikk

Før du begynner å nærlese en tekst, kan du ta et *BIO-blikk* på den. Det vil gi deg mye informasjon om hva teksten handler om, *uten* at du trenger å lese hele teksten. Når du tar et BIO-blikk, studerer du bildene, leser bildetekstene, overskriftene og innledningen. Etterpå skal du kunne svare på tre viktige spørsmål:

- 1 Hva handler teksten om?
- 2 Hva er formålet med teksten (hvordan ønsker den å påvirke leseren)?
- 3 Hva slags type tekst (sjanger) er dette?

Tenkeskriving

En annen måte å hente fram den kunnskapen du allerede har om et tema på, er å tenkeskrive. Slik kan du gå fram:

- 1 Bruk ett minutt på å tenke over temaet.
- 2 Skriv ned alt du kommer på om temaet. Ingen tanker er for dumme.
- 3 Skriv i tre minutter uten at du legger fra deg blyanten. Skriv i vei!
- 4 Les igjennom alt du har skrevet.

Det gjør ingenting om det du har skrevet, er lite sammenhengende. Det viktigste i denne fasen er å styre tankene inn mot temaet du skal lese om.

14 | **Kapittel 1** Lese for å lære**TENK OVER**

Hvorfor er det viktig å skaffe deg oversikt over det du skal lese?

OPPGAVER

- 6 a Teksten på side 15 er hentet fra en historiebok for ungdomstrinnet. Ta et BIO-blikk på teksten. Noter kort hva du får vite om innholdet gjennom
- bilder og bildetekster
 - innledningen
 - overskrifter

Sett det gjerne opp i en tabell:

BIO-blikk på «India – juvelen i kronen»

B – bilder og bildetekster	India eksporterte råvarer. ...
I – innledningen	
O – overskrifter	

- b Tenkeskriv i tre minutter eller snakk med en medelev om følgende:
- Hva handler teksten om?
 - Hva kan vi om dette temaet?
 - Hva er formålet med teksten, hvordan ønsker den å påvirke leseren?
 - Hva slags type tekst (sjanger) er dette?

F

Du er kanskje vant til å bruke BISON-blikk?

B – bilder og bildetekst

I – ingress og innledning

S – siste avsnitt

O – overskrifter og mellomoverskrifter

N – NB-ord

BIO-blikk er nesten det samme, og hvis du heller vil bruke BISON, oppnår du omtrent det samme. Velg selv!

EKSEMPELTEKST**India – juvelen i kronen**

På begynnelsen av 1900-tallet var Storbritannia verdens største kolonimakt. Ikke noe rike har vært så stort verken før eller siden. «Solen går aldri ned i det britiske imperiet» het det, fordi landet hadde kolonier spredt over hele kloden. Når sola gikk ned i én koloni, sto den opp i en annen.

Britenes viktigste koloni

India ble britisk koloni i 1858. Landet ble Storbritannias viktigste og mest verdifulle koloni, og ble derfor kalt «Juvelen i kronen». Området omfattet dagens India, Pakistan og Bangladesh. Det var rikt på råvarer som britene kunne tjene penger på. Britene importerte billige råvarer som bomull og te fra India og solgte de britisk produserte industrivarer tilbake til den indiske befolkningen.

Indias folk

India besto av hundrevis av forskjellige folkeslag. Befolkningen snakket 800 ulike språk, praktiserte seks forskjellige

Indiske varer som ble eksportert

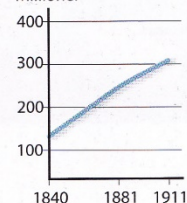
tøy
råbomull
plantefargestoffet
indigo
te
krydder
sukker
opium

Opium: Tørket melkesaft fra opiumvalmuen, som er råmateriale for framstilling av mange narkotiske stoffer

religioner og var opprinnelig delt i 600 fyrstestater. De utallige fyrstestatene var ofte i krig med hverandre fordi de ønsket mer makt og større landområder.

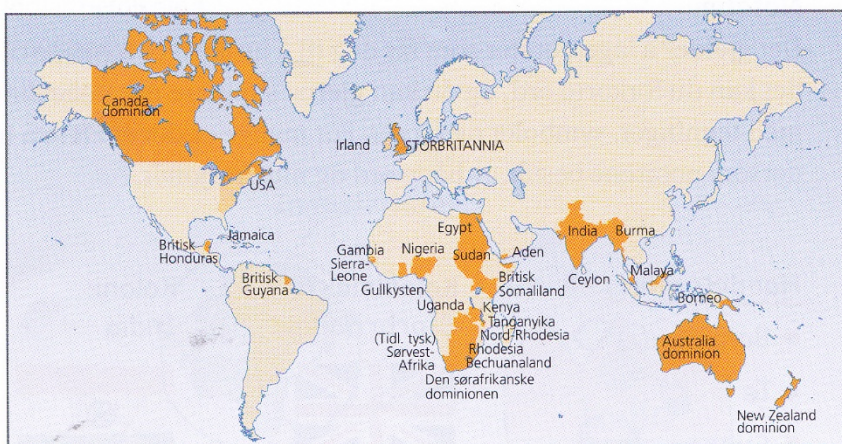
India var den gang først og fremst et jordbruksland, men hadde også en ganske stor håndverkproduksjon, blant annet ble store mengder silkestoffer og bomullstøyer eksportert til Europa.

Indias befolkning
Millioner

I India bodde det veldig mange mennesker. Hele fire femdel av befolkningen i Storbritannias kolonier bodde der. Storbritannia kunne derfor tjene mye penger på å selge industrivarer til India.

Det britiske verdensriket omfattet en firedel av verdens befolkning og en firedel av landmassene.

Mens du leser

Å overvåke egen lesing

Har du noen gang opplevd at du midt i lesingen plutselig «våkner» og registrerer at du har lest et langt stykke uten å få med deg noe som helst? Dette er ganske vanlig. For å unngå at du mister konsentrasjonen på denne måten, kan du overvåke din egen lesing. Dette gjør du ved å legge inn stopp underveis. Etter hvert avsnitt kan du stoppe opp og tenke:

- Hva var hovedpunktene i avsnittet jeg nettopp leste? Noter.
- Hva tror jeg de kommende avsnittene vil handle om?

I noen av tekstene i denne boka finner du slike stopppunkter. Det er for at du skal bli vant til å overvåke din egen lesing ved hjelp av refleksjonsstopp. Du finner selvsagt ikke slike refleksjonsstopp i alle tekster. Da må du legge dem inn selv.

Nøkkelord og nøkkelsetninger

For å overvåke din egen lesing kan det være til stor hjelp å notere underveis. En god strategi er å notere nøkkelord og nøkkelsetninger mens du leser. Dette er de viktigste ordene og setningene i teksten. Når du leser igjennom lista med nøkkelord og nøkkelsetninger etter at du har lest, skal de hjelpe deg med å huske hva teksten handlet om.

Notater

Det gjelder å lage notater som får deg til å huske. For å hjelpe til med det kan du forkorte ord, og du kan gjerne supplere notatene dine med tegninger, symboler og farger. For mange er det enklere å huske dersom notatene består av både ord og illustrasjoner.

Handelsvarer:

- Bomull
- Te
- Sukker

Kolonimakt: Storbritannia

Koloni: India

OPPGAVER

- 7 a Nærles teksten på side 15 og noter nøkkelord. Skriv ordene under hverandre i en liste.
- b Lag enkle illustrasjoner eller symboler til noen av nøkkelordene.
- 8 a Se på nøkkelordene dine: Er det noen av dem som hører sammen? Grupper nøkkelordene dine slik at de som hører sammen, står i samme gruppe. Marker det ordet du synes er hovedordet i hver gruppe, eller lag en kort overskrift som passer.
- b Se på gruppene av nøkkelord som du nå har lagd. Lag én eller to nøkkelsetninger til hver av disse gruppene.

Forslag til løsning

Nedenfor ser du hvordan notater til teksten «India – juvelen i kronen» kan se ut både som nøkkelord med illustrasjoner og nøkkelsetninger. Dette er kun et forslag til løsning. Du kan ta med flere, færre eller helt andre nøkkelord enn det som er plukket ut her.

Nøkkelord

1900-tallet
 Storbritannia
 verdens største kolonimakt
 India
 viktig kolonimakt
 «Juvelen i kronen»
 råvarer India → Storbritannia
 industrivarer Storbritannia → India
 Indias befolkning
 – 800 språk
 – 6 religioner
 – 600 fyrstestater

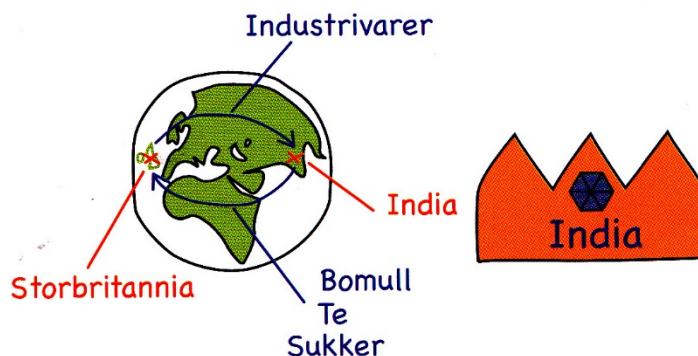
Nøkkelsetninger

Storbritannia var verdens største kolonimakt på 1900-tallet.

India var den viktigste kolonien → juvelen i kronen.

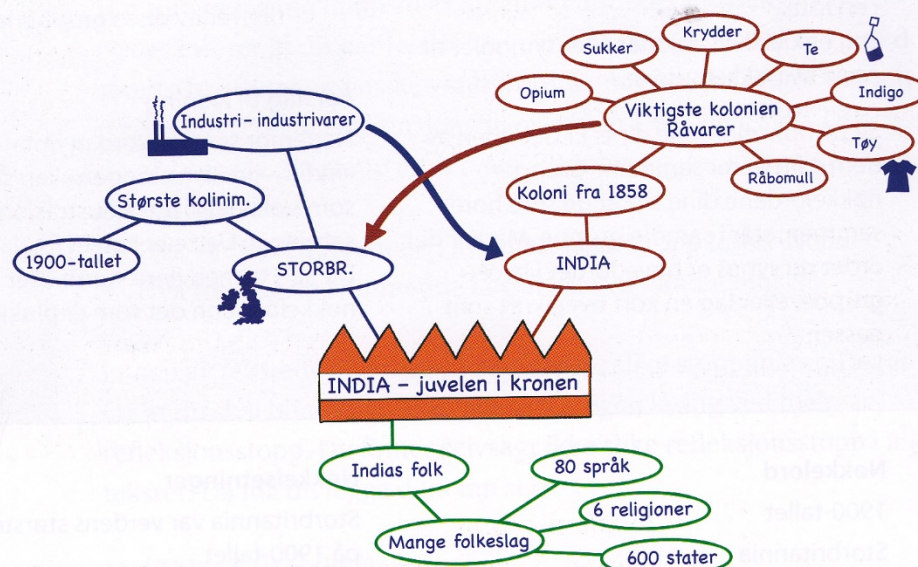
Britene kjøpte billige råvarer fra India og lagde industrivarer som de solgte tilbake til India.

Befolkningen i India var veldig sammensatt.

Tankekart

Her ser du et tankekart som er lagd med utgangspunkt i nøkkelordene på forrige side.

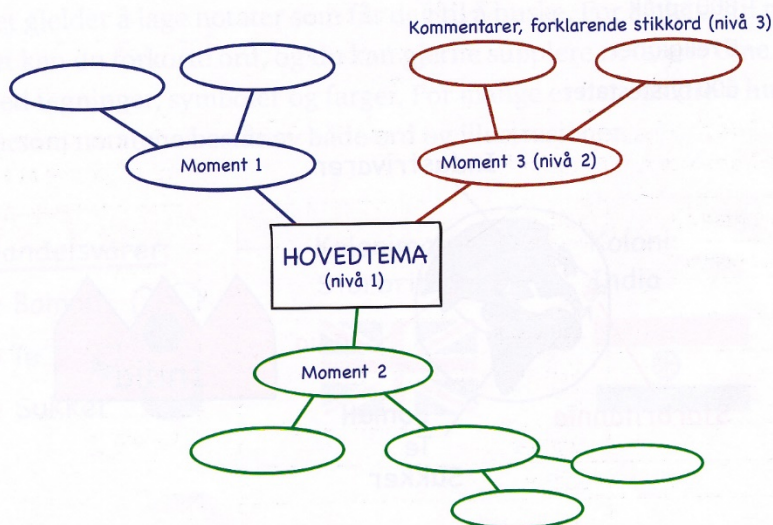

De aller fleste både lærer og husker mer av å lage et tankekart enn av bare å lese teksten. Hvis du i tillegg illustrerer tankekartet med enkle tegninger og symboler, synes mange det blir enda lettere å huske og forstå innholdet.

P**TANKEKART**

Et tankekart ordner innholdet etter tema.

Bruk farger og lag enkle tegninger til viktige nøkkelord. Det gjør det mye enklere å huske!

OPPGAVER

- 9 a Bruk lista med nøkkelordene som du lagde i oppgave 7, som utgangspunkt og lag ditt tankekart til teksten «India – juvelen i kronen».
- b Tegn enkle illustrasjoner og symboler til noen av nøkkelordene. Bruk gjerne farger på grenene for å vise tydeligere hva som hører sammen.

- 10 Gå sammen to og to. Bruk tankekartene dere har lagd, og gjenfortell hovedinnholdet i «India – juvelen i kronen» for hverandre. Dere har ikke lov til å bruke boka, bare tankekartet.

- 11 Diskuter:

- a Hvordan likte dere å lage tankekart?
- b Hvordan synes dere det fungerte å bruke tankekart som strategi for å huske og å lære noe fra denne teksten?
- c Hvorfor fungerte det / fungerte det ikke?

Klar for en utfordring?

- 12 «Juvelen i kronen» blir brukt som et bilde på India og Storbritannia.

- a Hva vil det si at India er juvelen i kronen? Forklar med dine egne ord.
- b Hva vil du si kronen er et bilde på her?

Tokolonnenotat

Dersom vi skal sammenlikne noe, kan det gi en god oversikt å sette notatene ved siden av hverandre. Da kan vi bruke et *kolonnennotat*. Kolonnennotater finnes i flere varianter, og de kan tilpasses etter behov. Hvis du ønsker å lage en skjematisk oversikt over informasjonen du leser, kan du lage et tokolonnennotat. Det kan brukes på flere måter, for eksempel hvis du skal vise

- årsak/virkning
- for/imot: da må du lage en påstand i tittelfeltet
- forklare vanskelige ord
- oversikt over innhold

▼ Du kan for eksempel sette opp en oversikt over hvilke varer Storbritannia og India handlet med:

Storbritannia	India
Industrivarer	Silke
	Tøy
	Råbomull
	Plantefargestoffet indigo
	Te
	Krydder
	Sukker
	Opium

▼ Du kan også sette opp en oversikt over vanskelige ord med forklaring:

Begrep	Forklaring
Koloni	Område som tilhører en stat, og som ligger utenfor territoriet til denne staten
Indigo	Mørkeblått fargeplantestoff
Opium	Inntørket saft av opium-valmue, brukt som smertestillende eller stimulerende middel

20 | **Kapittel 1** Lese for å lære**Venndiagram**

Venndiagram kan være nyttig å bruke når du skal sammenlikne to tekster og finne ut hva som er unikt for hver av tekstene, og hva de har til felles. «India – juvelen i kronen» handler om forholdet mellom India og Storbritannia under kolonitiden. Dersom vi ønsker å sammenlikne hva tekstene forteller om likheter og ulikheter mellom de to landene, kan det se slik ut:

► *Tittelfelt.*

► *Skriv inn hva som skal sammenliknes på hver sin side og det som er felles, i midten.*

Storbritannia og India under kolonitiden

Storbritannia	Felles	India
Verdens største kolonimakt		Kolonistat fra 1958
Industrivarer	Handel	Råvarer

P**MENS DU LESER**

- 1 Ta et refleksjonsstopp for hvert avsnitt du leser. Har du fått med deg det du leste?
- 2 Skriv nøkkelord, nøkkelsetninger, tankekart eller kolonnenotat.

Slik bruker du et venndiagram til å sammenlikne:

- Rad 1 er tittelfeltet. Skriv inn tittelen.
- På rad 2 skriver du «Felles» i den midterste kolonnen og hva som skal sammenliknes, i de to ytterste kolonnene.
- Mens du leser, noterer du stikkord til det som er særegent, og det som er felles, inn i venndiagrammet.
- Lag gjerne enkle støttetegninger eller fargelegg notatet til slutt.

OPPGAVER

- 13** Studer venndiagrammet «Storbritannia og India under kolonitiden». I den midterste kolonnen finner du ordet «handel».
- a Hva betyr det at ordet er plassert akkurat her?
 - b Forklar med dine egne ord hva tre-kolonnenotatet forteller.

- 14** Kolonnene i skjemaet er fargelagt med blå, grønn og gul farge.
- a Har det noen funksjon å fargelegge notatet? Begrunn svaret ditt.
 - b Kan du tenke deg hvorfor nettopp denne fargekombinasjonen er valgt her?

Etter at du har lest

Når du har lest igjennom teksten en gang og overvåket lesingen din underveis, har du fått med deg mye av innholdet. Likevel lønner det seg å bruke litt tid etter lesingen til å oppsummere og reflektere over det du har lest.

P

ETTER AT DU HAR LEST

- 1 Se på nøkkelordene, nøkkelsetningene, tankekartet eller kolonnenotatene du lagde mens du leste teksten.
- 2 Gjennomfør en tekstsamtale eller skriv et sammendrag om det du har lest.

Tekstsamtale

Forskning viser at vi lærer veldig mye av å snakke om det vi har lest. Ved å fortelle om et tema til en annen må du formulere med dine egne ord det du har lest. Tekstsamtalen inneholder et sett med «startere» som skal hjelpe dere med å holde i gang en samtale om teksten dere har lest. Samtalen fungerer slik at den ene starter med å si sin første påstand, etterfulgt av spørsmålet «Er du enig?». Den andre svarer på om hun er enig eller ikke. Hvis den andre ikke er helt enig, kan hun komme med nye innspill som noteres i kolonnenotatet. Deretter fortsetter hun med påstand nummer to. Slik går samtalen gjennom alle påstandene.

22 | Kapittel 1 Lese for å lære

Plakaten viser eksempler på startere du kan bruke i en tekstsamtale.

P

Tekstsamtale	
Startere	Nye innspill
Denne teksten handler om ... Er du enig?	
Hensikten/formålet med teksten er å ...	
Avsenderen av denne teksten er ...	
Jeg vil plassere teksten innenfor sjangeren ... fordi ...	
Mottakeren av denne teksten er ...	
Jeg synes at ...	
Jeg likte godt at ...	
Jeg skjønnte ikke ...	
Jeg ble engasjert av ...	
Hvis jeg skulle jobbe med dette temaet videre, ...	

En tekstsamtale til «India – juvelen i kronen» på side 15 kan for eksempel se slik ut:

Tekstsamtale	
Startere	Nye innspill
1 Denne teksten handler om India under kolonitiden. Er du enig?	
2 Formålet med teksten er å informere leseren om at India var Storbritannias viktigste og mest verdifulle koloni. Er du enig?	
3 Avsenderen av denne teksten er en person som er ekspert på Storbritannia. Er du enig?	Det kan også være en som er ekspert på kolonier og India, og som vil fortelle oss om det.
4 Andre sider ved teksten du vil kommentere?	

Sammendrag

Et sammendrag er en kort tekst der du oppsummerer det viktigste i teksten du har lest. Forskjellen på sammendrag og nøkkelord er at et sammendrag har fullstendige setninger og nøkkelord er enkeltord. Ofte kan du bruke nøkkelord til hjelp når du skal skrive sammendrag.

- 1 Les teksten.
- 2 Skriv nøkkelord til teksten.
- 3 Skriv en kort tekst der du bruker nøkkelordene dine og forteller kort hva teksten handler om.

OPPGAVE

15 a Ta utgangspunkt i nøkkelordene, nøkkelsetningene eller tankekartet du lagde til «India – juvelen i kronen», og skriv et sammendrag av teksten.

b Les sammendraget ditt for en annen. Si noe som er bra om sammendraget til medeleven. Hva kan han eller hun gjøre bedre?

24 | Kapittel 1 Lese for å lære

Ord og begreper

P

ORD OG BEGREPER

- Forstå ordet i den sammenhengen det står: lese setningen før og etter og se om du forstår hva ordet betyr.
- Finnes det ord-forklaring et annet sted på siden?
- Finnes det ordliste bak i boka?
- Notere ordet og slå opp i ordlista.
- Bruke begrepskart for å forstå ordet.

Når vi leser saktekster, møter vi ofte på ord vi ikke forstår. Det kan være ord som handler om spesielle fagområder, fremmedord eller andre ord som vi ikke har lært oss ennå. Hvis vi møter mange ord vi ikke forstår, blir teksten ganske uforståelig. Derfor er det viktig å stoppe opp og tenke når du støter på et ord du ikke forstår.

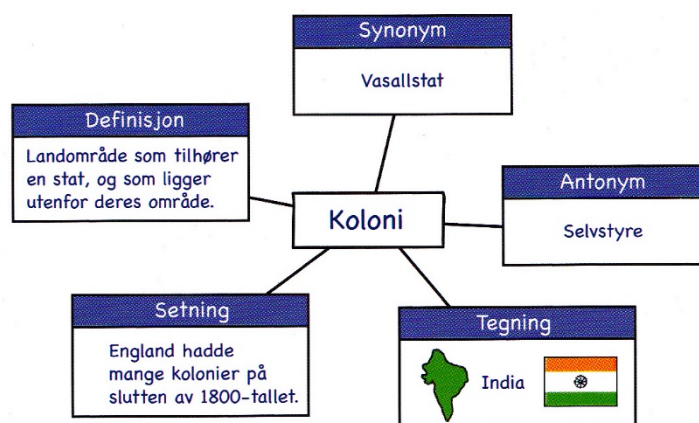
Av og til forstår du ordet ut fra sammenhengen, eller konteksten, ordet står i. Les setningen før og etter ordet og se om du klarer å forstå det ut fra sammenhengen. Sjekk også om ordet står forklart enten i margin eller nederst på siden. Kanskje har boka du leser, en ordliste bakerst der ordet står forklart?

Begrepskart og begrepskjema

Når du fyller ut et begrepskart, får du repetert begrepet du skal lære deg, så mange ganger at sannsynligheten for at du husker betydningen av det, er stor. Du får også øvd deg i å bruke ordet, slik at du lettere kan bruke det i samtale eller tekst senere.

- 1 Finn definisjonen på det begrepet du jobber med. Definisjon er det samme som en forklaring på hva ordet betyr.
- 2 Finn et synonym til begrepet. Et synonym er et ord som betyr det samme som begrepet.
- 3 Finn et antonym til begrepet. Et antonym er et ord som betyr det motsatte av begrepet.
- 4 Prøv å lage en setning der du bruker ordet.
- 5 Lag en tegning av ordet.

Et begrepskart til ordet «koloni» kan se slik ut:

Du kan også lage et begrepsskjema for å lære deg vanskelige begreper. Et begrepsskjema for begrepet «koloni» kan se slik ut:

Kolonimakt

Definisjon	Setning	Figur
Landområde som tilhører en stat, og som ligger utenfor deres område.	England hadde mange kolonier på slutten av 1800-tallet.	

OPPGAVE

- 16 a** Finn tre ord i modellteksten som du mener er viktig å kunne for å forstå teksten.
- b** Velg ett av ordene og fyll ut begrepskartet for å lære deg ordet.
- c** Velg et annet ord og fyll ut begrepsskjemaet for å lære deg ordet.
- d** Hva likte du best av begrepskart og begrepsskjema? Begrunn svaret ditt.

P

LESE FOR Å LÆRE**LESEMÅTER**

Vi skiller mellom tre lesemåter:

Skumlese er å la øynene sveipe over teksten og lese overskrifter, se på bilder og lese litt her og litt der. Formålet med å skumlese er å få oversikt over teksten.

Letelese er å la øynene lete i teksten etter noe helt spesielt. Formålet med å letelese er å finne en bestemt informasjon.

Nærlese er å lese alle ordene i teksten grundig og nøyaktig. Formålet med å nærlese kan være å lære noe, få med seg detaljer og forstå sammenhenger.

FØR DU LESER:

- 1 Ta et BIO-blikk på teksten.
- 2 Snakk med en annen eller tenkeskriv i tre minutter om dette:
 - Hva handler teksten om? Hva kan jeg om dette temaet?
 - Hva er formålet med teksten, hva ønsker den å oppnå?
 - Hva slags type tekst (sjanger) er det?

MENS DU LESER:

- 1 Ta et refleksjonsstopp for hvert avsnitt du leser.
Har du fått med deg det du leste?
- 2 Skriv nøkkelord, nøkkelsetninger, tankekart eller kolonnenotat.

ETTER AT DU HAR LEST:

- 1 Se på nøkkelordene, nøkkelsetningene, tankekartet eller kolonnenotatene du lagde mens du leste teksten.
- 2 Gjennomfør en tekstsamtale, eller skriv et sammendrag om det du har lest.

ORD OG BEGREPER

- Forstå ordet i den sammenhengen det står: lese setningen før og etter og se om du forstår hva ordet betyr.
- Finnes det ordforklaring et annet sted på siden?
- Finnes det ordliste bak i boka?
- Notere ordet og slå opp i ordliste.
- Bruke begrepskart eller begrepskjema for å forstå ordet.

I mål?

- Hvilke lesemåter trenger du hvis du skal lese
 - en nettavis
 - en strikkeoppskrift
 - tippeligatabellen
 - bruksanvisningen til den nye pc-en din
 - historieboka
- Hvorfor er det viktig å forberede deg på det du skal lese om?
- Hva kan du gjøre for å overvåke din egen lesing?
- Hvordan vil du legge opp lesingen av en ukjent tekst for å få med deg mest mulig av det du leser?

T

INN I TEKSTENE

- Artikkelen «Gutten som kristnet Norge» av Ingeborg Marie Jensen, side 250
- Artikkelen «Barnedøyinga halvert på 20 år» av Reidun J. Samuelsen, side 254

PÅ NETT

På elevnettstedet finner du følgende ressurser til dette kapitlet:

- Læringsplakatene
- Tokoloneskjema, VØL-skjema, venndiagram, mal for tekstsamtale og begrepsskjema
- Kapittelquiz og digitale oppgaver

www.lokus.no/direkte/fabel/

LOKUS